

УДК: 330.15

К. М. ФЕДИНА

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ "ЗЕЛЕНОЇ" ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовано теоретичні аспекти впровадження змісту і поняття "зелена" економіка, проаналізовано сучасну еколого - економічну ситуацію в країні та стан запровадження "зеленої" економіки в світі.

The paper describes the theoretical aspects of the content and concept of "green" economy, analyzes the current ecological - economic situation and the state of implementation of the "green" economy in the world.

Ключові слова: сталий розвиток, "зелена" економіка, "Саміт Землі", зелене зростання", Глобальний зелений новий курс, екологічна інфраструктура.

Продовж тисячоліть людство екстенсивно використовувало навколишнє природне середовище та постійно підвищувало навантаження на довкілля, як наслідок екосистема вже не могла повністю поглинати та переробляти наслідки антропогенної діяльності. Сьогодні перед людством все гостріше постають екологічні проблеми, як регіональні так і глобальні, такі як виснаження природних ресурсів, деградація довкілля, перевищення рівня антропогенного навантаження на природу над можливостями екологічної ємності планети, нерівномірний доступ держав до ресурсів планети, невідповідність чисельності населення можливостям забезпечення його окремими видами ресурсів тощо.

Інші серйозні проблеми – це нерівномірність обсягів споживання окремих видів ресурсів і доступу до чистої води, загострення проблеми бідності та значне погіршення умов життя сотень мільйонів мешканців планети [1].

Дослідженню різних аспектів взаємозв'язків економіки та довкілля в умовах обмеженості ресурсів та всезростаючої економічної діяльності присвячено роботи як вітчизняних так

і зарубіжних вчених, таких як: І. Вернадського, С.Подолінського, В. Вовка, І. Грабінського, Л. Мельника, Ю. Туниці, В. Будкіна, О. Веклич, Б. Данилишина, Б. Буркінського, О. Балацького, Ж. Гросман і А. Крюгер, Г. Дейлі, Д. Медоуз, Б. Коупленд, С. Тейлор, П. Рао, Дж. Франкель, К. МакОсленд, Р. Петіг. Що до дослідження теоретичних і практичних аспектів концепції "зеленої" економіки значний внесок внесли такі вчені як: М. Борушак, Б.В. Буркінський, Т.П. Галушкіна, П.В. Жук, В.С. Кравців. Серед міжнародних організацій: Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та ін. Отже, проблематика є досить широко векторна та потребує подальших досліджень.

За останні десятиліття урядами країн було вжито багато заходів, що до зменшення негативного впливу на НПС, через ухвалення численних програм, Планів, проведення самітів тощо.

Ще одним кроком до зменшення негативного впливу на НПС було проведення 20–22 червня 2012 року в Ріо-де-Жанейро Конференції Організації об'єднаних націй зі збалансованого розвитку: Конференція «Ріо+20». Через 20 років після проведення «Саміту Землі» світові лідери зібралися у Бразилії для прийняття важливих зобов'язань щодо збалансованого розвитку, більше того, щодо майбутнього планети. Ця велика світова зустріч зі збалансованого розвитку стала нагодою поновити рух та політичні зобов'язання, започатковані «Самітом Землі» у 1992 р.[2].

Адже, загрози сьогодення стають цілком реальним і здатним перешкоджати не тільки досягненню сформульованих ООН Цілей розвитку тисячоліття, а й подальшому прогресу і навіть виживанню людства. До 2050 р. населення планети зросте приблизно на 30 % і становитиме 9 млрд. чол. порівняно з сьогоднішнім 6.7 млрд. чол., при чому 98 % населення землі буде жити в країнах, що розвиваються, та нових незалежних державах. Населення міст подвоїться, зросте питома вага середнього класу. Люди у віці 65 років і більше становитимуть у 2020 р. близько 20 % населення землі внаслідок процесу "старіння нації" [4, с. 211]. Це зумовлює пошук інноваційних стратегічних моделей розвитку

суспільства, якою на сьогодні є модель «зеленого» зростання.

Теорія "зеленої" економіки базується на трьох аксіомах:

- неможливо нескінченно розширювати сферу впливу в обмеженому просторі;

- неможливо вимагати задоволення нескінченно зростаючих потреб в умовах обмеженості ресурсів;

- все на поверхні Землі є взаємопов'язаним [11, с. 7].

На думку вчених «зелена» економіка не віддає перевагу якійсь одній політичній теорії – її розвиток можливий в умовах будь – якої економіки: чи то державної, чи то суто ринкової. «Зелена» економіка не слугує альтернативою сталому розвитку, це швидше вектор орієнтації курсу на такий розвиток на національному, регіональному та світовому рівнях, який узгоджується з «Порядком денним на XXI століття» та спрощує реалізацію його положень.

ЮНЕП підкреслює взаємозв'язок між поняттями "зеленої економіки" та сталого розвитку: "концепція "зеленої економіки" не замінює собою концепцію сталого розвитку, проте зараз все більш поширене визнання того, що досягнення стійкості майже повністю залежить від створення "правильної" економіки. За десятиліття, коли нові багатства створювалися з використанням моделі "коричневої" економіки, суспільство не вирішило таких проблем як соціальна маргіналізація (процес соціального падіння або знаходження у невисокому і задалегідь програшному соціальному статусі) [6, с. 173] і виснаження ресурсів, ми як і раніше далекі від досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття. Стійкість залишається найважливішою довгостроковою метою, але для її досягнення ми повинні зробити нашу економіку зеленою". [4]

Найбільш широкє та обґрунтованє визначення "зеленої" економіки є визначення сформульованє ЮНЕП: "Зеленою є така економіка, яка призводить до підвищення добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості при одночасному істотному зниженні ризиків для навколишнього середовища та дефіциту екологічних ресурсів" [4].

Ініціатива «зеленої економіки» заснована на трьох принципах:

- оцінка й висунення на перший план екосистемних послуг як на національному, так і міжнародному рівнях;

- забезпечення зайнятості населення за рахунок створення «зелених» робочих місць та розробки відповідної політики;
- використання ринкових механізмів для досягнення стійкого розвитку й підвищення економічної конкурентоспроможності [5, с. 4].

Прогнози Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) свідчать, що при нинішніх засобах виробництва і споживання до 2050 року в порівнянні з початком XXI століття світ витратить дві третини (від 61 до 72%) флори та фауни, а збереження природних територій буде незворотно порушено на 7500 тис. кв. км. – це можна порівняти з територією Австралії.

Зелена економіка згідно доповіді ЮНЕП - це «економіка з низькими викидами вуглецевих сполук, яка ефективно використовує ресурси і відповідає інтересам всього суспільства». В «зеленій» економіці зростання доходів і зайнятості забезпечується державними та приватними інвестиціями у ті заходи і проекти, які сприяють зменшенню викидів вуглецю та забруднення, підвищують ефективність використання енергії і ресурсів, працюють на упередження втрати біорізноманіття та екосистемних послуг. Ці інвестиції необхідно каталізувати та підтримувати шляхом цільових державних видатків, субсидій і стимулів для сприяння розвитку зелених секторів, розвитку ринків для зелених технологій та інновацій, удосконалення регуляторної політики та потоків фінансової допомоги, переходу до «зелених» державних закупівель [9].

Отже, Концепція «зеленої економіки», ініційована Програмою ООН із навколишнього середовища (ЮНЕП), пропонує спрямувати зусилля та інвестиції на ключові економічні сектори (промисловість, збалансоване сільське господарство, лісову промисловість, відновлювальну енергетику, водопостачання, транспорт, управління відходами та екологічно чисте будівництво), дбаючи водночас і про стимулювання економічного розвитку, створення робочих місць та подолання бідності, та про скорочення викидів парникових газів, ощадливіше використання природних ресурсів та зменшення обсягів відходів [3].

Розвиваючи положення Глобального зеленого нового курсу, ЮНЕП присвятив свою нову доповідь 2011 року «Назустріч

«зеленій економіці»: шлях до сталого розвитку та викоріненню бідності» аргументації на користь інвестування 2% світового ВВП в «озеленення» десяти найважливіших секторів економіки з метою істотної зміни характеру розвитку та спрямування потоків державних і приватних інвестицій на ефективне використання ресурсів та зменшення викидів парникових газів. Десять ключових секторів включають сільське господарство, житлово-комунальне господарство, енергетику, рибальство, лісництво, промисловість, туризм, транспорт, утилізацію та перероблення відходів, управління водними ресурсами.

За оцінками ЮНЕП потреба у щорічному фінансуванні на «озеленення» світової економіки складає від 1,05 до 2,59 трлн. дол. США, що становить менш як 1/10 всіх річних світових інвестицій (світового валового нагромадження основного капіталу, який становив у 2009 році 22% від світового ВВП) [8].

Міжнародний досвід свідчить, що країни світу використовують різні інструменти «зеленої економіки» в своїй національній політиці та стратегіях розвитку. Інвестування в охорону довкілля є важливим елементом багатьох пакетів заходів зі стимулювання економіки. Найбільший обсяг «зелених» інвестицій у рамках екологічно-орієнтованих заходів, передбачених державними пакетами дій з відновлення економіки, припадає на Китай (22300 млн. євро), Японію (12300 млн. євро), Республіку Корею (9300 млн. євро), Францію (5700 млн. євро), Данію (700 млн. євро), Бельгію (118,8 млн. євро) [3].

Також, для підвищення ресурсоефективності економіки країни та збільшення якості й кількості природного капіталу, забезпеченні умов та ефективного розвитку економіки, комфортної життєдіяльності населення, реалізації ідей "зеленої" економіки важливого місця і значення набуває екологічна інфраструктура.

Екологічна інфраструктура це - комплекс об'єктів, територій, мереж і систем природного і антропогенного походження, які функціонують за природними законами і забезпечують також умови для підтримання збалансованого розвитку природного середовища, забезпечення середовища життя людини, а також сукупність контролюючих і запобіжних обслуговуючих ланок, які мають завдання

гарантувати нешкідливі щодо довкілля оптимальні умови діяльності всіх галузей екологічного співробітництва, організацій і установ, які здійснюють господарську діяльність на певній території [10].

Так, в Швеції стічні води й відходи переробляються, що дозволяє зменшити обсяги викидів парникових газів в атмосферу. Близько 500 т. сміття спалюється для виробництва струму, а тепло використовується для опалення. Так, Стокгольму надали статус зеленої столиці Європи 2010 р.

У деяких містах, наприклад, Лондоні, Стокгольмі та Мілані, ввели "плату за пробки" (збір за користування перевантаженими дорогами), щоб зробити використання приватного автотранспорту більш дорогим, особливо в години пік. Збір спрямований на те, щоб стимулювати використання громадського та активного автотранспорту (пішки чи їзда на велосипеді) замість особистих автомобілів. Це дозволяє скоротити екологічні витрати і отримані додаткові надходження використовувати для розвитку транспортної системи, щоб поліпшити альтернативи приватним автомобілям. В Барселоні плата за паркування в центрі міста використовується для покриття витрат на міську програму суспільного велосипедного транспорту.[11, с. 300].

В Україні необхідність розробки та впровадження політики екологічно-сталого розвитку на основі «зеленого» зростання викликана як міжнародними зобов'язаннями, так і внутрішніми соціально-економічними й екологічними реаліями.

В Україні затверджено низку документів і договорів для офіційного визнання стратегії сталого розвитку: створено Національну комісію сталого розвитку України, розроблено Цілі розвитку тисячоліття, затверджено Концепцію та Стратегію національної екологічної політики України до 2020 р. , затверджено Національний план дій з охорони навколишнього середовища на 2011 - 2015 рр. тощо.

Слід зазначити що, Україна належить до більш забруднених країн. Україна займає 87 місце серед країн світу за Індексом якості навколишнього середовища. На території країни знаходиться 1,2 млн. тонн відходів, із яких близько 75% належить до 3 класу небезпеки. За рівнем раціонального використання водних ресурсів Україна знаходиться на 95

місці серед 122 країн світу, відповідно до звіту ЮНЕСКО. Рівень техногенного навантаження в цілому по країні в 4-5 разів перевищує аналогічні показники інших країн. В Україні найвищий рівень розораності земель (рілля охоплює 55% територій), лісистість становить 15.6 % , що майже втричі менша за лісистість Західної Європи.

Розвиток «зеленої» економіки відбувається і в Україні, приваблюючи нові зарубіжні інвестиції та сучасні технології. Ці паростки нового господарства, звичайно в найближчі роки не замінять індустріальну економіку, але саме вони формують основи стратегічних пріоритетних напрямків формування економічної безпеки України в найближчі десятиріччя.

Використання ринкових механізмів рекомендується поєднувати із державним та міжнародним регулюванням економічних процесів. Покращення екологічної ситуації перестає бути рядком витрат державного бюджету, а стає самою суттю нової економічної системи. Тобто, держава формує нові економічні умови ведення бізнесу, які приваблюють інвестиції саме в розвиток нових «зелених» галузей та екологічної трансформації («озелененню») традиційного господарства [12].

Отже, розвиток “зеленої” економіки в Україні – це розвиток збалансованого споживання та виробництва, “зеленого” оподаткування та екологічного обліку, “зелених” кредитних ліній та інвестицій в “зелені” проекти, “зеленого” бізнесу та енергетики [7].

Бібліографія

1. **Доповідь України на Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо+20**

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/34903999-643.html>

2. **Підсумки Конференції ООН зі збалансованого розвитку Ріо+20.** : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/5623003-169-2631.html>

3. **Зелена економіка. Розвиток та довкілля** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dae.org.ua/ua/our-topics/green-economy/49--2.html>

4. Бережна Ю.С. **"Концепція Зеленої економіки: міжнародний аспект"**/Ю.С. Бережна // Ученые записки Таврического

университета им. В.И. Вернадского Серия "Юридические науки" Том 25(64). 2012. №1. С. 210 - 215

5. Галушкіна Т. **«Зелений» вектор розвитку економіки України** // Економіст. – 2011. - №11. – С.4 – 7

6. Сахань О.М., Жувака С.О. **Маргіналізація суспільства як деструктивний компонент його розвитку** //Державне будівництво та місцеве самоврядування. Випуск 24.2012. С. 173 – 184.

7. **ECOSMART: Україні потрібна концепція зеленої економіки** [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://ecoclubua.com/2012/05/ecosmart-ukrajini-potribna-kontseptsiya-zelenoji-ekonomiku/>

8. **Стан та перспективи розвитку зеленої економіки та зеленого бізнесу в Україні.** Аналітична доповідь.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1>

9. **Настречу зеленої економіке: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности.** Обобщающий доклад для властных структур. ЮНЕП, 2011. [Електронний ресурс]. – ежимдоступу:www.unep.org/greenconomy

10. Рассадникова С.І. **Політика формування екологічної інфраструктури в контексті "зеленої" економіки в Україні** //Екологічний вісник. - 2012. - №2. С. 10 - 11.

11. Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. **"Зелена" економіка крізь призму трансформаційних зрушень** / . Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. - Одеса: ІПРЕД НАН України - Саки: ПП "Підприємство Фенікс", 2011. - 348 с.

12. **"Державна політика сталого розвитку на засадах "зеленої" економіки".** Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1237/>

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.